İnayet, Alimcan (2018). Mitostrateji Üzerine, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2018/12, s. 40-54.

MİTOSTRATEJİ ÜZERİNE*

*Alimcan İNAYET***

Geliş Tarihi: 27.09.2018 ***Kabul Tarihi: 13.12.2018***

Özet

Mitler tanrı ya da tanrısal varlıkların eylemlerini anlatan öyküler olması dolayısıyla gerçek ve kutsal kabul edilir. Mitlerde anlatılan Tanrı veya tanrısal varlıkların eylem ve davranışları insana özgü her anlamlı eylem ve davranışların örnek modellerini oluşturur. Mitler önemli kültürel değerlerdir. Bu değerlerin toplumları birleştirme ve dönüştürme, insanların eğilim ve tercihlerini etkileme gücü vardır. Mit üzerindeki araştırmalar gösteriyor ki, mitler (efsanevi ata/ kahraman/figürler) politik ve stratejik olarak kullanılabilir. Mitler politik ve stratejik açıdan kullanıldığı vakit; a) dinî / politik sistem ve uygulamaları meşrulaştırmak, b) farklı toplum ve kültürleri bir araya getirmek, c) hedef kültür ve toplumları dönüştürmek, d) ekonomik çıkar sağlamak mümkündür. Çin mitolojisinde mitlerin stratejik açıdan kullanılmasıyla ilgili örnekler bulunmaktadır. Çinliler eskiden beri mitleri kullanarak politik sistemlerini meşrulaştırmış, farklı etnik grup ve toplumları bir araya getirmiş ve dönüştürmüşlerdir. Taoistler dinlerini yaymak için de mitlerden yararlanmışlardır. Günümüzde mitlerin ekonomik alanda da kullanımı söz konusudur. Bu makalede mitlerin politik ve stratejik anlamda kullanımı ve bu bağlamda mitostrateji kavramı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Mit, strateji, mitostrateji, Çin, Huangdi.*

ON MYTHOSTRATEGY

Abstract

Myths are stories about the actions of gods or divine beings. Therefore, these stories are considered to be true and sacred. The actions and behaviors of God or divine beings described in the myths constitute exemplary models of every meaningful action and behavior. So, myths are important cultural values. These values have the power to combine and transform societies, to influence people's tendencies and preferences. The researches on myths shows that myths (mythical ancestor / hero / figures) was also used politically and strategically. Such use of the myths may be expressed by the term "mythostrategy". When the myths is used politically and strategically; it is possible a) to legitimized religious and political system b) to gather different communities and cultures, c) to convert the target society and cultures, d) to provide economic interests. There are examples regarding using myths in terms of strategic viewpoint in Chinese mythology. Time out of mind, Chinese have legitimized the political system, gathered and converted different ethnic groups and societies by using myths. Taoists have benefited from myth to propagate their religion. Nowadays, the use of myth in the economic area is also concerned. In this paper, the using myths in this context and the term "mythostrategy" will discuss.

Keywords: *Myth, strategy, mythostrategy, China, Huangdi.*

** Bu makale 20-23 Kasım 2017 yılında Ordu'da düzenlenen 9. milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi'nde sunduğum bildirinin yeniden gözden geçirilmiş biçimidir.*

*** Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, e-posta: alim1962@hotmail.com*
Orcid: 0000-0002-8841-4157

Giriş

Mitler tanrı ya da tanrısal varlıkların eylemlerini anlatan öykülerdir. Dolayısıyla bu öyküler gerçek ve kutsal olarak kabul edilir. Mitlerde anlatılan Tanrı veya tanrısal varlıkların eylem ve davranışları insana özgü her anlamlı eylem ve davranışların örnek modellerini oluşturur. Örneğin Tanrı dünyayı altı günde yaratmış, yedinci gün dinlenmiştir ki, bugün insanlar da haftanın yedinci günü dinlenmektedirler. Adem ile Havva evlenmiş, dolayısıyla sonraki nesiller de evlenmektedirler. Bu nedenle Tanrıların, tanrısal varlıkların ve mitsel ataların yaptığını yapmak insanlar için dinî ve ahlakî bir zorunluluktur (Eliade, 2001:11-17). Bu dinî ve ahlakî zorunluluk insanlara ortak eylem/davranış bilinci ve biçimi yükler. İnsanların kalbi ve ruhuna işleyen bu ortak eylem/davranış biçiminden öyle bir güç doğar ki, Çinli sosyolog Fei Şiao-tung (Fei Xiao-tong 费孝通) bu gücün ordulardan daha büyük olduğuna işaret eder (Fei, 1999: 160). Mitlere has bu gücün yönlendirilebilir olması mitopolitik ve mitostratejik anlayışları da beraberinde getirmiştir.

Mitopolitik terimi hâlihazırda kullanılan bir terim olsa da, mitostrateji terimi literatürde bulunmamaktadır. Bu terim mitlerin stratejik anlam ve bağlamda kullanımıyla ilgildir. Bilindiği üzere, "strateji" teriminin sözlük anlamı, önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan bir yoldur (TS, 2005:1811). Eskiden daha çok askeri alanda kullanılan bu terim günümüzde politik, ekonomik ve kültürel alanlarda da kullanılmaya başlamıştır. Askeri alanda "siyasî iktidarın, sonuca ulaşmak için askeri kuvvetleri kullanma sanatı" olarak tanımlanan (Mütercimler, 2006: 37) bu terimi "bilginin günlük hayata uygulanması, orijinal bir düşüncenin değişen olaylara uygun biçimde geliştirilmesi, en zor şartlarda faaliyet sanatı" ya da "şansın, belirsizliklerin ve karışıklıkların egemen olduğu bir dünyada değişen şartlara ve durumlara devamlı uyum sağlayan bir süreç olarak tanımlayanlar da vardır (Eslen, 2005: 81-82). Araştırmalarımız mitlerin de bu bağlamda kullanıldığını göstermektedir. Mitlerin stratejik açıdan kullanımıyla ilgili durumu ifade etmek için mitostrateji[1] / mythostrategy terimini öneriyorum. Bu terimi kavramsal olarak şöyle tanımlamak mümkündür: Mitostrateji; mit (mitsel ata / kahraman / figür/ simge) leri kullanarak farklı kültür ve toplumları birleştirme, yönlendirme ve dönüştürme, ekonomik fayda sağlama eylem ve yöntemidir. Bu eylem ve yöntem dahili olarak; 1) dinî / politik sistem ve uygulamaların meşrulaştırılmasında, 2) ortak tarihî ve kültürel hafıza / belleğin güce dönüştürülmesinde, harici olarak; hedef kültür ve toplumların yönlendirilmesi ve dönüştürülmesinde, ekonomik / ticarî alanda kâr elde edilmesinde kullanılabilir. Bu terim Nadim Macit tarafından geliştirilen teo-strateji kavramı (2016: 11-12) ile yakından ilişkilidir. Macit teo-strateji kavramını *"inanç ve kültür coğrafyasını güce dönüştürme, inanç ve kültürel değerler yoluyla farklı dinî-kültürel havzaları etkileme ve entegre ederek dönüştürme"* (Macit, 2016: 12) şeklinde tanımlar ve şöyle açıklar: *"Teo-strateji: a) Bir dinin veya din mensuplarının ilahi beyanın doğrultusunda geliştirdikleri hareket yöntemidir. b)Kültürel ortak bilinci, ortak tasavvur biçimlerini, sembolleri ve mitleri dinî-politik dille ortak bir amaç için güç unsuruna dönüştürme faaliyetidir. c) Bir inancın veya kültürel sistemin farklı inanç ve kültürel havzaları dönüştürme ve kendi politik-ekonomik kurallarına bağlama yöntemidir. d) Dünya sistemi ve din ilişkisidir. Çünkü dünya sistemleri, politik ve ekonomik alanda yayılma politikasını ve eylemlerini meşrulaştırmak için dine başvurur. Bir başka deyişle teo-strateji, değerler diplomasisi geliştirme ve kullanma faaliyetidir. e) Devletlerin veya güç merkezlerinin farklı nedenlerle uyguladıkları politik eylemleri ve uygulamaları meşrulaştırmak ve etkili kılmak için dini kullanma yöntemidir. f)Ortak kültürel havzalarda etkili olmak, hedef toplumlardaki dinî farklılıkları tahrik etmek ve çatıştırmak için dinî gerilim hatları oluşturmak, hedef toplumun inançlarını ve kültürel değerlerini kendi aleyhine kullanmak, yeni anlayış ve yorum adı altında 'dini ağ' inşa etmektir."* (Macit, 2016:

[1] Bu terimi "mit stratejisi" biçiminde kullanmak da mümkündür.

11). Bu tanım ve açıklamalardan teo-strateji ile mitostratejinin kavram, kapsam ve işlevsel açıdan belli ölçülerde örtüştüğü görülür. Bununla birlikte teo-strateji kavramında dinlerin, özellikle semavi dinlerin politik / stratejik açıdan kullanımına vurgu yapılmıştır. Din, dinsel kurumlar, mezhepler, din adamları ve bunlarla ilgili tasarım ve tasarruflar teo-stratejinin ilgi alanına girmktedir. Bunu teo-strateji için gösterilen örneklerden de anlamak mümkündür. Mitostrateji ise daha çok mitler ve bunların etrafında oluşturulan ortak tarihî ve kültürel hafızanın politik, stratejik ve ekonomik açıdan kullanımıyla ilgilidir. Bu bağlamda "teo-strateji" ile "mitostrateji"nin birbirini tamamlayan ikiz kardeş terim ve kavram olduğunu söyleyebiliriz.

Mitostratejinin en net örneklerini Çin mitolojisinde müşahede etmek mümkündür. Çinliler mitlerin gücünü çok erken dönemlerde keşfetmişler ve bunları politik ve stratejik anlamda kullanmaya başlamışlardır. Bunu Çin mitolojisindeki Huangdi (Sar İmparator), Batının Ana Kraliçesi (Xi Wangmu) ve Sun Wukong (Maymun Kral) örneğinde anlatmaya çalışacağım.

1. Huangdi 黃帝 (Sarı İmparator)

Huangdi 黃帝 (Sarı İmparator) Çin'in efsanevi imparatorlarından birisi olarak bilinir. Yandi / Yendi ile birlikte telaffuz edilir ve "Yan Huang zisun 炎黃子孙", yani "Yan ve Huangdi'nin evlatları" anlamında kullanılır. Çinliler kendilerini Yan ve Huangdi"nin evlatları ya da soyu olarak tanımlar ve bununla övünürler. Huangdi ve Yandi Çinlilerin ilk atalarıdır. Bunlar ejderha ile özdeşleştirildiği için Çinliler kendilerini ejderin soyundan geldiğine inanırlar. Huangdi ve Yandi Çin etnik kimliği ve kültürel kimliğinin temelidir. Ancak araştırmalar Huangdi ve Yandi'nin etnik köken olarak Çinli olmadığını ortaya koymaktadır.

2. 1. Huangdi 黃帝 (Sarı İmparator)'nin Tarihî Kişiliği

Huangdi aslında bir tarihî şahıstır. Çin tarih kaynakları onun bugünkü Gansu eyaletinin Tian-shui (天水 "Göksu") bölgesinde doğduğunu yazar (Fei, 1999: 85; Chen, 2015: 75)[2]. Gansu eyaleti eskiden Hun, Türk ve Tibetlilerin yaşadıkları ve faaliyet gösterdikleri bölgelerin birisidir. Çin kaynaklara göre, Huangdi'nin Yandi 炎帝 adında bir kardeşi vardır. İkisi de Shao-Dian (少典) den doğmuştur.[3] Huangdi Ji Nehri (姬水) kıyılarında büyüdüğü için Ji (姬) soyadını, Yandi Jiang Nehri (姜水) kıyılarında büyüdüğü için Jiang (姜) soyadını almıştır. Bunların soyundan gelenler Huangdi grubu ve Yandi grubunu oluşturmuşlardır. Bunlardan Huangdi grubunun totemi ejder ve gök renkli hayvanlardır. Gök renkli hayvanlar arasında gök kaplumbağa ve boz ayı da vardır. Yani Huangdi grubunun totemleri "gök" ile ilgilidir. Yandi ise daha çok ateşle anılır. Bu grubun totemi yılan ejder (蛇龙) dir. Yandi'nin neslinden Jiang soyadlı Xia/Şia (夏) lar ve Rong (rong戎) lar ortaya çıkmıştır (Fei, 1999: 86-87).

Tarihçi Enver Baytur, Yandi ve Huangdi kabilelerinin Huanghe (Sarı Irmak) Nehri'nin baş mecrasında yaşayan Qiang / Çiang denen bir kabileden oluştuğunu ifade eder. Ona göre, Qiang kuzeybatı Çin'in doğu tarafları ve güneybatı Çin'in kuzeydoğu taraflarındahayvancılıkla uğraşan göçebe bir kabile idi. Bu kabileden çıkan Yandi ve Huangdi adlı kişiler kendilerine bağlı bazı klanları alarak Huanghe (Sarı Irmak) Nehri'nin orta mecrasına, yani bugünkü Gansu eyaleti ile Shanxi eyaletinin birleştiği yerlere göç

[2] Huangdi'nin Shan-dong'da doğduğunu kaydeden kaynaklar da vardır. Ama çoğu kaynaklar Tian-shui (Göksu) yi gösteriyor.
[3] Bazı mitlerde Fu-bao adında bir kızın yıldırımdan gebe kalarak Huangdi'yi dünyaya getirdiği kaydedilmiştir. Yandi ise kral Shao-dian'in cariyesi Nüdeng'in ejderha ile olan ilişkisinden doğmuştur (Chen, 2015:65-75).

ederek yavaş yavaş yerleşik hayata geçti ve 'Yandi', 'Huangdi' kabilesi denen isimle adlandırılmaya başladı (Baytur, 1999: 25).

Gu De-ming'in "Çin'deki Azınlık Milletlerin Mitleri" adlı kitabına "Azınlık Milletler Mitlerinin Çin Edebiyat Tarihindeki Yeri" başlıklı bir giriş bölümü yazan Wang Song (王松)un belirttiğine göre, Yandi ve Huangdi eski dönemlerde yaşamış iki kavimdir. Bunlardan Yandi kavmi aslında Çin'in orta bölgesi (中原)nde yerleşmiş olup, Jiang soyadını taşır. Yandi kavminin insanlarının "öküz başlı insanlar" olduğu söylenir ki, bunlar Batı Ronglarından bir kavimdir. Kuzeybatıdan göç ederek Çin'in orta bölgesi (中原)nde yerleşmişler, kabile savaşlarında Dokuz Li (九黎)lere yenilip Zhuo-lu (涿鹿)ye kaçmışlardır. Huangdi kavmi ise aslında kuzeybatıda yerleşmiştir. Yandi kavminin daveti üzerine iki kavim birlik olup Dokuz Li (九黎) lere saldırmış ve hükümdarları Chi You (蚩尤) yu öldürmüşlerdir. Sonra Huangdi, Yandi kavmiyle savaşıp ayı, bozayı, kaplan, kurt, leoparı totem edinen klanların yardımıyla onları yenmiş ve böylece Çin'in orta bölgesine girmişlerdir (Gu, 1987:4-5).

Huangdi'nin tarihî kişiliği ile ilgili bir iddia daha ileri sürülmüştür ki, Zhu Xue-yuan /Cu Şüe-yuan (朱学渊) eski Çincenin fonetik ve telaffuz özelliklerine göre, "Tarih Kayıtları" (史记)nda 黄帝者，…..姓公孙 ("Huangdi, …..soyadı Gong-sun'dür.") şeklinde geçen cümledeki "公孙" sözcüğünün Wusun 乌孙 olduğunu, bu sözcüğün ise Mançuca altın anlamına gelen "eyşin" < ai-xin 爱新 sözcüğü olduğunu ifade eder (Zhu, 2003: 222-223). Eğer bu iddia doğruysa, buradaki "Wusun" adının tarih kaynaklarında Usun / Uşun / Uysun / Üysin / Huşin / Uşin biçimlerinde geçen kavim adı olduğu açıktır. Zeki Veli Toğan Usun / Uşun, yani Uysunların milattan önceki 3. yüzyılda tarih sahnesinde görüldüğünü, bozkurt ananesine sahip olduğu ve Göktürklerin ecdadından bir kısmını teşkil ettiğini belirtmiştir (Togan, 1981: 42, 408, 433). Japon ve Çinli bilim adamları da bunların Türk olduğu konusunda hemfikirdir (Namujila, 2009:47-48).

Bazı tarih kaynakları Huangdi'nin yaşadığı tarihi net olarak veriyor. Liu'nın naklettiği bir bilgiye göre, Huangdi'nin yaşadığı tarih M.Ö. 2697'dir (Liu 2006:80-81). Charles Holcombe de bu tarihi doğrular (Holcombe 2016: 27-28). Bütün bunlara bakılırsa, Huangdi (Sarı İmparator) tarihî şahıstır ve köken olarak Türklerin de dahil olduğu batı, kuzeybatı ya da kuzey kavimlerinden birisine mensuptur.

1. 2. Huangdi 黃帝 (Sarı İmparator) Mitleri Üzerindeki Manipülasyon

Çin mitolojisinde Huangdi hakkında çok sayıda mit söz konusudur. Huangdi hakkındaki mitler Çin'in kuzeybatısında ortaya çıkmıştır (Fei 1999:155). Wang'a göre, Fushi / Fuşi (伏羲), Yandi (Shen-nong 神农), Huangdi, Zhuan-xu / Cuen-şü (顓頊), İmparator Gao-yang (高羊) Batı Rongları (西戎) ndan; Nüva (女娲), İmparator Gao-xin / Gao-şin (高辛), İmparator Yao (尧), İmparator Shun / Şün (舜) Doğu kavimleri (东夷) inden çıkmıştır. Huangdi'den sonra, Shao-hao / Şao-hao (少皞), Zhuan-xu / Cuen-şü (顓頊), İmpoarator Yao (帝尧), Shun (舜), İmparator Ku (帝喾), Yu (禹) ve Gong-gong (共工) hakkındaki mitler ortaya çıkmış, böylece Yandi-Huangdi mitleri sistemi oluşmuştur. Bu mitler başlangıçta halkın arasında sözlü olarak yayılmış, Savaşan Devletler (战国), Çin (秦) ve Han (汉) döneminde yazıya geçirilmiştir. Han Hanedanlığı döneminden sonra Hualar Çinli

(Han) lere dönüşünce, bu mitler Çinli (Han) lere mal edilmiştir. Çinlilere ait mitler aslında azınlıklara ait mitlerdir (Gu, 1987:4-5).

Çin'deki kuzey ve güney kavimlerine ait bu mitler Çinli yazarlar tarafından işlenmiş, Huangdi ve Yandi tanrılaştırılmıştır. Bunlardan Huangdi Çin panteonunda merkeze oturtulmuş, diğer tanrılardan üstün tutulmuştur (Chen, 2015: 14, 73). Huangdi insanlara ev yapmayı, avlanmayı, yemek pişirmeyi öğretmiş, arabayı ve yazıyı keşfetmiştir. Adamları da insanlara elbise giymeyi, çiftçilik yapmayı, ipekböceği yetiştirmeyi öğretmişlerdir (Chen, 2015: 87-92). Gu'ya göre, Huangdi Mi-shan Dağı'ndan beyaz yeşim taşını alıp Zhong-shan Dağı'nın güneyine götürmüştür. Mi-shan Dağı Kunlun Dağı'nın doğusundadır. Kunlun Dağı'nın batısında Şuan-yuan (Xuan-yuan) tepesi vardır. Dolayısıyla Huangdi'nin lakabı Şuan-yuan'dir (Fei1999:155). Kunlun Dağı Çin mitolojisinde tanrıların ikamet ettiği bir dağdır. Tepesinde 12 saray vardır. Beş yönün tanrıları bu sarayda yaşamaktadır (Chen, 2015: 42). Kunlun Dağı batıda Pamir platosunun doğusundan başlayıp Doğu Türkistan ve Tibet sınırları arasından geçerek doğuda Qinghai /Çinghay sınırlarına kadar uzanır. Uzunluğu 2500 km'dir. En yüksek zirvesi Muztağ (Buzdağ) olup 7723 metre yüksekliğindedir. Çimen Dağı, Argu Dağı, Burhan Buda Dağı, Kök Şilva Dağı gibi silsileleri vardır (Cihai 1989: 1560). Yani Kunlun Dağı Doğu Türkistan sınırları içerisindeki bir dağdır. Bu dağa Yeni Uygur Türkçesinde "Kurum", "Karakurum" ya da "Ko'inlun" denmektedir (Sabit, 1994: 368; Nurdun, 2003: 372; Ömer, 2009: 3).

Çin mitolojisinde Huangdi ve Yandi'den başka yine Nüva, Fushi, Shao-hao, Zhuan-xu, Yao, Shun, Yü gibi tanrı ve mitsel ata / kahramanlar vardır. Bunlar doğu, batı, kuzey ve güney yönünün tanrılarıdır. Fei Şiao-tung'a göre, bunlar eski çağ bilginleri tarafından kasıtlı olarak ayrıştırılmıştır. Bu süreçte bir kısım mitler eski şeklini korumuşken, bir kısmı tarihî şahıslara dönüştürülmüş, "üç tanrı beş imparator" (三皇五帝) olarak düzenlenmiştir. Bunlardan beş imparator Sima Qian/Sima Çien (司马迁)'in "Tarih Kayıtları" adlı kitabının "Beş İmparatorun Soykütüğü" (五帝本紀) bölümünde tekrar tarihî şahıs olarak yazılmıştır (Fei, 1999:151-152). Sima Qian bunlardan Huangdi'yi ilk ata yapmış ve Huangdi'nin başa alındığı beş imparator şeceresini düzenlemiştir. Böylece Çin'de ilk defa Hua-xia /Hua-şia (华夏) ların aynı kökten geldiğiyle ilgili bir tarih sistemi kurulmuştur (Fei, 1999:75).

1. 3. Çinlilerin Huangdi 黃帝 (Sarı İmparator) Stratejisi

Çinliler tarihî şahıs olan Huangdi'yi önce ilahlaştırıp Çin panteonunun merkezine yerleştirmiş, diğer tanrı ve mitsel ata / kahramanları Huangdi'ye bağlamışlardır. Sonra mitsel Huangdi'yi tekrar tarihî şahıs hâline getirip imparatorluk, krallık ve beylikleri ona bağlamışlardır. Yani Çinliler mitleri kendi politik amaçları doğrultusunda yeniden düzenlemiş, bu suretle Çin'in politik bütünlüğünü sağlamaya çalışmışlardır. Huangdi, Çin panteonunda merkeze yerleştirildikten sonra, tarihte kurulan devlet ve politik sistemlerin kurucuları ona bağlanmıştır. Örneğin Huangdi'nin 24 oğlunun olduğu, Zhou döneminin 12 feodal ailesinin onun soyundan geldiği iddia edilir (Campbell, 1998:438). Fei'in belirttiğine göre, Yandi ve Huangdi kabileleri doğuda Sarı Irmağın aşağı mecrasındaki kabilelerle kaynaşarak Xia / Şia (夏), Shang / Şang (商) ve Zhou / Cou (周)ların atalarını; batıda Sarı Irmağın yukarı mecrasındaki kabilelerle kaynaşarak Di-Qiang (狄羌)ların atalarını oluşturmuşlardır (Fei, 1999:123). Çin tarihinde kurulan Hun, Türk, Çin (Han), Siyenpi ve Moğollara ait devletler de Xia / Şia, Shang / Şang ve Zhou / Coulara ve onlar üzerinden Huangdi ve Yandi'ye bağlanmıştır. Sima Qian "Hunların Beyanı" (匈奴列传)nda "Hunların ataları Şiaların soyundandır." (匈奴， 其先夏后氏之苗裔) diye yazar. Çin'de Siyenpilerin 337 – 557 yılları arasında kurduğu Erken Yan (前燕), Geç Yan (后燕), Batı Yan (西燕),

Güney Yan (南燕), Güney Liang (南凉), Kuzey Wei (北魏) ve Kuzey Zhou (北周) devletlerinin kurucularının ataları Huangdi ve Yandi'nin soyundan gösterilmiştir (Fei, 1999: 158-159). "Shan-hai-jing" (Dağ ve Denizler) de: "Kuzey Diler(北狄)in devleti vardır. Huangdi'nin Shi-Jun (Şi-cün) adında torunu olup, Shi-Jun Kuzey Diler (北狄)in arasında doğmuştur" diye kaydedilmiştir.[4] Burada Çinlilerin mitsel ata Huangdi ve onun torunlarını kullanarak Kuzey Di, yani Kuzey Türklerini Çin'e bağlamaya çalıştıkları açıktır. Kül Tigin yazıtının batı yüzündeki Çince metinde geçen " 彼君長者，本之裔也，首自中國，雄飛北荒 " (Gök Türklerin) hükümdarları kendi soyumuzdandır. (İlk olarak) Çin'den çıkıp kuzeydeki çorak topraklara vardılar." cümlesi de bu bağlamda anlamlıdır.[5]

Göktürklerin kağanı İşbara'nın Çin'e tebaa olma ve Çin imparatoruna kulluk etme hevesinin gerekçelerine baktığımız zaman da mitolojik anlayışın etkili olduğunu görürüz. İşbara, Çin İmparatoruna yazdığı mektupta şöyle der: "Gökyüzünde nasıl iki güneş yoksa, yeryüzünde de sadece bir hükümdarın hüküm sürmesi gerektiğine inanıyorum. Ve tek gerçek imparator, Büyük Sui'lerin imparatorudur." (Ercilasun, 2016: 91). İşbara bu anlayışından dolayı Çin imparatoruna tabi ve tebaa olmak, ona kulluk etmek ister. Burada gök tanrının tek olduğu, hükümdarın gök tanrının yeryüzündeki vekili olduğu ve dolayısıyla hükümdarın da tek olması gerektiği inancı söz konusudur.[6] Çinliler tanrı ve tanrıoğlu (hükümdar) ilişkisini daha da somutlaştırarak baba-oğul ilişkisine dönüştürmüşlerdir. Dolayısıyla Çin imparatorları kendilerini baba, tebaalarını oğul kabul etmektedirler. Kendilerine itaat etmeyen hükümdarlara önce prenseslerini vererek baba-oğul ilişkisini tesis etmişler, sonra hükümdar-tebaa ilişkisini öner sürerek onları dize getirmeye çalışmışlardır. İşbara, Çin imparatoruna gönderdiği mektupta şöyle der: "İmparator halen karımın babasıdır, dolayısıyla üvey babamdır ve ben onun kızının kocasıyım; sonuç olarak onun oğlu sayılırım. Farklı ülkelerde yaşıyor olsak da karşılıklı birbirimize aynı duyguları taşımaktayız. Akrabalık bağlarımız şimdi daha güçlendi. Dilerim bu bağlar, çocuklarımız, çocukların çocuklarında binlerce kuşak boyunca sürsün! (İmparatorun) arzusuna asla karşı gelmeyeceğime söz veriyorum.! Gökyüzü şahidim olsun! Ülkemdeki bütün koyunlar ve atlar da imparatorundur. Onun ülkesindeki ipek de benimdir. Aramızda hala ben sen ayrımı var mı?" (Ercilasun, 2016: 89). Bunun üzerine Çin imparatoru da İşbara'ya gönderdiği mektupta şöyle yazar: "Eğer onun üvey babasıysam, ben de bugünden itibaren onu oğullarımdan biri olarak kabul edeceğim." (Ercilasun, 2016: 89). Çin imparatoru bu olayı Çin'e duyururken şöyle der: "Eskiden birbirimizle dost idik, ama iki devlet hâlinde idik. Şimdi artık bütün olduk; biz hakim, onlar tebaa." (Ercilasun 2016: 90). Çinliler Türkleri bu şekilde tahakküm altına aldıktan sonra, Türk toplumunu dönüştürmeye girişmişlerdir. İşbara'nın şu ifadeleri buna delildir: "Yeleklerin çapraz iliklenmesi ve örgü saçların çözülmesine gelince, bu adetlerimizin Çinlilerin tarzına uyum sağlanması isteniyor." (Ercilasun, 2016: 92)

İşin aslına bakılırsa, Çinlilerdeki "gök", "gök tanrı" gibi kavramlar Türklerden alınmıştır (Esin, 2001:19). İbrahim Kafesoğlu'na göre, Çin imparatorlarının kullandıkları "gök'ün

---

[4] 山海經 . 大荒西經 ：”有北狄之國。黃帝之孫曰始均，始均生北狄” (Fei1999:85).

[5] Bu cümleyi Tuba Yalınkılıç 彼君長者，本□□□裔也，.首自中國，雄飛北荒，şeklinde verip "Türklerin hükümdarı, aslında dört bir yana …… ", "Çin'den gelip kahramanca kuzey çoraklarına vardı." diye tercüme ettikten sonra "(Kök) türk Kağanlığı'nın atalarının hepsi aslında Çin'den gelmedir (Çinlilere göre aslında tüm insanlık Çin'den gelmiştir). Zamanla kuzeye gitmiş ve kendileri yönetimler kurmuşlardır." diye açıklamada bulunmuştur (Yalınkılıç, 2013: 81-82).

[6] Bu inanç Moğollarda da vardır. Eliade'nin verdiği bilgiye göre, Cengizhan'ın mühründe şunlar yazılıdır: "Gökte tek Tanrı yerde tek Han. Yerin efendisinin mührü." (Eliade, 2003: 82). Bu anlayışı Tapar Kağanda da görüyoruz. Tapar Kağan'ın Kuzey Çov ve Kuzey Ts'i imparatorunu oğlu olarak görmesi bu anlayışı yansıtır (Ercilasun, 2016: 73).

oğlu" unvanındaki "gök" sözü bozkır menşelidir. Aslı Türkçe "Tanrı" olan Çince T'ien tabiri "gök tanrı" kavramını karşılar (Kafesoğlu, 2014: 135). Yani Çinliler Huangdi'yi ve Gök tanrı inancını Türklerden ya da Türklerin de içinde bulunduğu kuzey kavimlerinden almış, bunları yine Türklere karşı silah olarak kullanmışlardır.

Mitlerin bu anlamda kullanılmasından dolayı eskiden beri Çinli bilginler mitlerin toplanmasına ve düzenlenmesine büyük önem vermişlerdir. Eski Çin tarih kaynaklarından "İlahi Sorular" < Tian-wen 天问, "Dokuz Koşuk" < Jiu-ge 九歌, "Tarih Kayıtları" < Shi-ji 史记, "Şiirler" < Shi-jing 诗经, "Nesirler" < Shang-shu 尚书, "Sözler" < Shuo-wen 说文, "Dağ ve Denizler" < shan-hai-jing 山海经, "Zu Çiu-ming Tefsirleri" < Zuo-zhuan 左传, "Devlet Adamları Hakkında" < Guo-yu 国语 gibi eserler çok sayıda miti barındırır.

Fei Şiao-tung'a göre, Çin'deki birçok milletin ortak ananesi vardır. Bazı milletler vardır ki, bunlar bir kısım mitsel ata/kahramanları tarihî şahıslara dönüştürürler, ardından tarihî şahısları kendi atası yaparlar. Yine bazı milletler vardır ki, bunlar bazı mitsel ata/kahramanları doğrudan kendi ecdadı olarak kabul ederler. Çin'deki milletlerin hükümdar zümresinin de ortak bir ananesi vardır. Bunlar kendilerinin bazı mitsel ata/kahramanların doğrudan torunu olduklarını iddia ederek, bununla kendi prestijlerini yükseltirler, kendi milletini, hatta tüm ülkeyi yönetme hakkının politik sermayesi yaparlar. Onlara göre, onların hükümdarlık hakkı onlara ecdatlarından kalan tartışılmaz siyasî mirastır. 5 imparatorun içinde, Huangdi (Sarı İmparator), diğer 4 imparatorun ecdadıdır. Xia / Şia, Shang / Şang, Zhou / Cou hanedanlıkları kendilerini Huangdi'nin soyundan geldiklerini iddia ederler. Savaşan Devletler (战国) dönemindeki 7 devlet (Chu, Han, Yan, Wei, Qin, Zhao, Qi) in hükümdarları da Huangdi'nin soyundan gelmektedirler. Hunların ataları da Xia / Şiaların soyundandır (Fei, 2003: 156-165).

Fei Şiao-tung Çinlilerin ve Çin'deki diğer milletlerin Pangu, Fuşi, Nüva, Huangdi ve Yandi'yi ortak ata olarak görmelerini Çin ulusunun bütünlüğünün canlı ifadesi olarak kabul eder. Ona göre, bu mitlerin manevi gücü ve birleştirici rolü asla küçümsenmemelidir. Çünkü bunların rolü büyük ordulardan daha güçlüdür (Fei, 1999: 160). Bu tür kültürel değerlerin birleştirici ve dönüştürücü gücüne Nadim Macit de işaret etmiştir. Macit'e göre (2016: 12), en etkili strateji bir toplumu ortak değerler etrafında birleştirme ve bu güce dayanarak hedef toplumları yönlendirme, dönüştürme faaliyetidir.

2. Batının Ana Kraliçesi (Xi Wangmu 西王母)

Batının Ana Kraliçesi (Xi Wangmu 西王母) Çin mitolojisinin en saygın tanrıçası olarak işlenmiştir. Xi Wangmu/Şivangmu halk arasında Ana Kraliçe (Wang-mu) diye de bilinir. Çin'in ilk yazılı belgesi olan Jia-gu-wen'de "Batının anası" (Ximu) olarak geçer. Yarı insan yarı hayvan görünüme sahiptir. "Shan-hai-jing"deki kayda göre, insan vücutlu olup, leopar gibi kuyruğu, kaplanınki gibi dişleri vardır. Salgın hastalıkları ve cezalandırmayı sembolize eder. Hastalık ve felaket getiren kötü ruhlu anadır. Yeşim dağında ikamet eder. Çin mitolojisi bu mitsel ata/kahramanı insan biçimine sokmuş, Çin'in en eski tanrıçası hâline getirmiştir. Mite göre, Batının Ana Kraliçesi (Xi Wangmu 西王母) adı ve soyadı Yang Hui'dir. Kunlun dağının kuzey taraflarını idare eder. Tanrıların ve meleklerin ikamet ettikleri gök sarayına hükmeder. Ona yeşim taşından olan kızlar ile üç ayaklı kuşlar eşlik eder. Taoist rivayetlerde elinde ölümsüzlük ilacını bulunduran melek olarak görülür. Bazı kaynaklarda Huangdi'nin koruyucu ruhu olarak tasvir edilir. Batının Ana Kraliçesi Çin mitolojisinde çok yüksek bir konuma sahip olup batı yönünün tanrısını temsil eder. Hua-şiaların anası kabul edilir. Erken Qin/Çin ve İki Han döneminde ona bereket ve çocuk dilemek için sunular yapılmıştır. Bu mitsel ata/kahraman ölümsüzlük ilacına sahip olması

dolayısıyla pek çok imparator ve kralın taptığı, saygı gösterdiği ve ulaşmak istediği bir tanrıça hâline getirilmiştir. Örneğin Zhou hanedanlığının kurucusu Zhou Muwang, Batının Ana Kraliçesiyle Yaoçi Gölü (yao-chi 瑤池)'nde buluşmuştur. Bazı hükümdarlar Batının Ana Kraliçesini kendi politik amaçları doğrultusunda kullanmışlardır. Taoistler ise Batının Ana Kraliçesi'ni dinlerinin merkezine koyarak kendi ideolojilerini yayma yoluna gitmişlerdir (Zongjiao Cidian, 2009: 350; Gao, 2011: 121-122; Chong, 2009: 103-121).[7]

Çin kaynaklarına bakılırsa, Batının Ana Kraliçesi de tıpkı Huangdi gibi Çinli olmayan kavimlere ait bir şahıstır. Kaynaklar onun aslında batı bölgelerindeki Qiang (羌) ve Rong (戎) kavimlerine mensup olduğunu gösteriyor. Bu kavimler kaplanı totem edindikleri için Batının Ana Kraliçesi de kaplan başlı insan vücutlu olarak tasavvur edilmiştir. "Shan-hai-jing"deki kayıtlara göre, Batının Ana Kraliçesi aslında batıdaki Molar (貘族)ın taptıkları totemdir (Chen, 2009: 74-75; Gao, 2014: 108-109). Onun ikamet ettiği yer de Kunlun dağıdır. Yani Huangdi'nin ikamet ettiği dağ ile Batının Ana Kraliçesi'nin ikamet ettiği dağ aynı dağdır. Dolayısıyla Batının Ana Kraliçesi hakkındaki mitlerin yayılma alanı Çin'in batı kısmıdır. Bu yüzden Şi-rong (Xi-rong 西戎) Batının Ana Kraliçesi (Xi Wangmu 西 王母)dir söylemi ortaya çıkmıştır (Gao, 2014:110). Bazı mitolojistlere göre, Batının Ana Kraliçesi Araplardaki "Kraliçe Sheba" ya da Eski Babil'deki Tanrıça İshtar'dır (Chong, 2009:106). "Çince-Uygurca Tarih Terimlerinin Karşılıkları" adlı kitapta ise Çince Xi muwang 西母王 ve Xi Wangmu 西王母 terimleri "Umay", "Ğerbiy han'ana (Batı Han Ana)" olarak açıklanmıştır (Nurdun, 2003: 674). Uygur bilim adamlarından Uçkuncan Ömer, Batının Ana Kraliçesi (Xi Wangmu 西王母) ni Türk mitolojisindeki Umay ile aynı kişi olarak göstermiştir. Ona göre, Batının Ana Kraliçesi (Xi Wangmu), Umay'dır. Dolayısıyla Xi Wangmu adını "Korığar Ana" diye çevirdikten sonra Umay Ana diye açıklama yapar. Ömer'in verdiği bilgilere göre, bazıları Batının Ana Kraliçesi'nin M.Ö. 3000 yıllarda yaşadığını ileri sürerken, bazıları da M.Ö. 1000 yıl önce, hatta Han döneminde yaşadığını ileri sürerler. Batının Ana Kraliçesinin Karakurum dağları arasındaki Tarım bölgesinde yaşadığına dair bilgiler ağırlıklıdır. Çince "Tarih Kayıtları"nda "Arşak'ın ihtiyarları: 'Tacik bölgesinde Roşüy nehri ve Şivangmu (Batı Han Ana) var. Ama onu gören kişi yoktur.' diye rivayet ederlermiş." şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Buradaki Roşüy rivayetlere göre, Karakurum dağlarındaki bir nehrin ismidir (Tarihiy Hatiriler: 493, 522). Bir rivayete göre, Zhou hanedanlığının padişahı Zhou Muwang M.Ö. 10. yüzyılda batı bölgelerine doğru sefere çıkmış, Karakurum dağlarına gelip Yaoçi Göl (Yao-chi 瑤池)ü civarında dinlenmiştir. O bu sırada bu bölgenin hükümdarı Umay Ana (Korığar Ana) ile görüşmüştür. Umay Ana o dönemde batı bölgesindeki en büyük kabile birliğinin lideridir. Dolayısıyla dışarıdan gelenler ona selam vermeden geçemezler. O güzel, tedbirli, il yönetiminde usta olduğu için büyük itibara sahiptir. Umay Ana ile Zhou Muwang'ın görüşmesi için büyük bir tören düzenlenmiştir. Umay Ana törende söz almış ve binlerce dağ ve nehrin ayırdığı iki halkın dostluğunu ve bu dostluğun değerini bilme hususunu ifade etmiştir. Zhou Muwang'a iyi dileklerde bulunmuştur (Ömer, 2009: 3). Ömer, Xi Wangmu, yani Umay Ana hakkında düzenlenmiş şöyle bir şiiri aktarıyor:

Benim mekanım Korığar[8],

Kaplan, leopar ile yaşarım.

[7] Ayrıca bkz. (URL-1)

[8] Korığar adı Çince xi-cheng 西城 in karşılığı olarak gösterilmiştir. "Ğerbiy yurt", yani Batı bölgesi anlamına da gelmektedir (Nurdun, 2003: 672)

Uçan kuşlarla yaşarım,

Çünkü ben tanrının kızıyım.

Tanrının emrine itaat farzdır,

Aşıklar nağmesi kalbimi ezer,

Sizi gerçekten özlemekteyim[9] (Ömer, 2009: 4)

Batının Ana Kraliçesi (Xi Wangmu 西王母)nin ölüm meleği olması, bereket ve çocuk dilenen tanrıça olması bakımından Umay Ana'ya benzediğini söylemek mümkündür.[10] Divanü Lügati't-Türk'teki "Umayka tapınsa ogul bolur." ifadesi bu bağlamda anlamlıdır (Atalay, 1998: 123). Ayrıca, Çin mitolojisinde "doğunun anası" (东母) ve batının anası" (**西母**) diye adlandırılan mitsel ata/kahramanlar vardır ki, bunlardan "doğunun anası" güneş tanrı (**日神**) yı, "Batının anası" da ay tanrı (**月神**) yı ifade eder (Chong, 2009: 107). Fuzuli Bayat'ın Ay tanrı inancının Gök Tanrı dini döneminde Umay Ana'ya transfer edildiği hakkındaki varsayımı Umay Ana ile Batının Ana Kraliçesi arasındaki ilişki açısından önem taşımaktadır (Bayat, 2007: 272).

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, Çinliler Batının Ana Kraliçesi'ni, tıpkı Huangdi gibi, önce tarihî şahıstan tanrıçaya, ardından kraliçeye, son olarak da meleğe dönüştürmüşlerdir. Bazı Çin kayıtlarında Batının Ana Kraliçesi'nin Shun (舜)'ün ahlakına hayran olduğunu, ona harita, beyaz yeşim taşından kaval ve ziynet eşyaları bağışladığını yazar (Yu, 2016: 2). Yu'ye göre, ilahiyat kitaplarındaki mitler egemen zümrenin bir çeşit ideolojisi olup, çok net bir şekilde politik amaç taşır (Yu, 2016: 3). Batının Ana Kraliçesi'nin bahşettiği "beyaz yeşim taşından kaval", "beyaz yeşim taşından ziynet eşyası", "hayırlı harita", "yeşim taşından muska" gibi eşyalar asla sıradan anlamı olan kut işareti değildir, simgesel anlamı olan politik işarettir (Yu, 2016: 3). Xi Wangmu / Şi Vangmu'nun günümüzde de politik amaçlar için nasıl kullanıldığını Alessandro Rippa da gayet güzel açıklamıştır (Rippa, 2014: 43-64).

3. Sun Wukong (孙悟空)

Sun Wukong aslında Ming Hanedanlığı dönemi yazarlarından Wu Cheng-en'in "Batıya Yolculuk" adlı romanında yarı insan yarı maymun olarak tasvir edilmiş bir karakterdir. Batı literatüründe Maymun Kral (The Monkey King) olarak bilinir. Hikayeye göre, 72 kılığa dönüşebilme yeteneğine sahiptir. Bir dağa 500 yıl hapsedilmiş, sonra Budist rahip Tang Seng (唐僧 "Tang rahibi")[11] tarafından kurtarılmıştır. Sonra Tang Seng'in Buda nomlarını alıp getirmek için batı bölgesi (Doğu Türkistan) ve Orta Asya üzerinden Hindistan'a yaptığı

---

[9] Çin rivayetleri Xi Wangmu ile Zhou Muwang arasındaki aşktan bahsederler. Şiirdeki son iki mısra işte bu tür rivayetlerin etkisiyle yazılmış olmalıdır. Şiirin Uygurca metninde "perz"(farz), "hapiz" (Hafız) gibi İslami terimler kullanılmıştır. Hafız Uygur halk edebiyatında çalıp söyleyen anlamında da kullanılır. Anlaşılması için bunu "aşık" diye aktardım. – Y.N.

[10] Verbitiskiy'in sözlüğünde "Umay" kelimesine "ölüm meleği" anlamı da verilmiştir (Potapov, 1996: 223). Eski dönemlerde insan kurbanı ve diğer kurban törenlerini yönetmesinden dolayı böyle bir algının oluştuğu bilinir. Umay'ın çocukların hamisi olduğu herkesin malumudur. Aynı zamanda bereket tanrıçasıdır.

[11] Tang rahibi anlamına gelen Tang Seng Buda nomlarını alıp getirmek için M.S. 629 yılında Chang'an / Çang'en'den yola çıkıp Doğu Türkistan ve Orta Asya üzerinden Hindistan'a gitmiş, 19 yıl sonra çok sayıda Budist metinlerini alarak Chang'an / Çang'en'e geri dönmüştür. Soyadı Chen, adı Yi'dir. Gerçek şahsiyettir. Kaynaklarda Xuanzhuang / Şuanzang / Hieun-tsang 玄奘 diye de geçmektedir. Chang'an / Çang'en'e döndüğü zaman yolculuğu sırasında gördüklerini kaleme almış "Büyük Tang'ın Batıya Yolculuk Kayıtları" (**大唐西游**记) adlı bir eser yazmıştır. Wu Cheng-en'in "Batıya Yolculuk" adlı romanı işte bu eserden esinlenerek yazılmıştır (Ren, 2009: 304).

yolculuğu sırasında ona eşlik etmiş ve onu çeşitli tehlikelerden korumuştur. Çin yönetimi mitik özelliklerle betimlenen bu edebi karakteri gerçekten yaşamış tarihî şahsiyetmiş gibi heykelini Doğu Türkistan'a dikerek bu bölgelerin eskiden beri Çin toprağı olduğu algısını yaratmaya çalışmaktadır. Bugün Turfan bölgesinde Sun Wukong'a ait birçok heykel, resim, figür ve motiflerle karşılaşmak mümkündür. "Halkın Günlüğü Gazetesi" (人民日报) nin 9 Ekim 2003 sayısında "Sincan Turfan'daki Alev Dağı'nda Sun Wukong'un Üç Boyutlu doğal Heykeli Keşfedildi" başlıklı bir haber yayınlanmış ve aşağıdaki fotoğraf verilmiştir:

Halbuki Sun Wukong gerçekliği olmayan edebi bir karakterdir. Mitolojik öğelerle kurgulanmıştır. Çinlilerin bu karakteri gerçekten yaşamış ve bu topraklara gelmiş gibi gösterme çabaları stratejik anlayışın bariz ifadesidir.

Örnekler sadece bunlarla sınırlı değildir. Son yıllarda Çinli bilim adamları Çinlilerin toteminin ejder değil, kurt olduğunu ileri sürmektedirler. Bu iddianın ortaya atılması Çiang Rong (Qiang Rong 羌戎) adında bir yazarın yazdığı "Kurt Totemi" (狼图腾) adlı romanı vesilesiyle olmuştur. Bu roman 2004-2005 yıllarında tüm Çin'de bir "Kurt dalgası" yaratmıştır. Akabinde Çin bilim çevrelerinde "Biz ejderin evlatları mıyız yoksa kurdun evlatları mıyız?" sorusu ortaya atılıp tartışılmış ve tartışmalar sonucunda üç temel görüş ortaya çıkmıştır. 1) Çinlilerin ejder totemi bozkırlardaki kurt toteminden evrilmiştir. Kurt totemi ile ejder totemi arasında bir obur (tao tie 饕餮 "aç gözlü", "yırtıcı hayvan") totemi merhalesi olmuştur. 2) Hong-shan kültürü (红山文化)ndeki "ilk Çin ejderi", kurt-ejderdir. 3) Çin ulusunun ejder totemi aslında kuzey milletlerinin ayı toteminden gelmiştir. Çinli bilimadamları ortaya atılan bu iddiaları kanıtlamak için Çin tarih kayıtlarına ve arkeolojik buluntulara başvurmuşlardır. Bu bağlamda 1971 yılında İç Moğolistan (Güney Moğolistan)da bulunan, yeni taş devrine ait bir yeşim taşından C biçiminde işlenmiş ejder figürü (ki bu "Çin'in ilk ejderi" olarak adlandırılır.) nün kurda benzediği ortaya atılmıştır (Söz konusu figürü domuza benzetenler Domuz-ejder diye adlandırmışlardır). Zhao-bao-gou kültürü 赵宝沟文化 (Bundan 7000-6400 yıl önceki) dönemine ait mezarlarda cesetle birlikte gömülen köpek iskeletleri ya da kemiklerinin bulunması söz konusu ejder figürünün köpek cinsinden kurt olma ihtimalini düşündürmüştür (Namujila, 2009: 1-40). Elbette, bu iddialarla ilgili herkesçe kabul edilmiş ortak bir görüş oluşmuş değildir. Tartışmalar sürmektedir.

Mitostrateji örnekleri sadece Çinlilerle sınırlı değildir. Türklerde de mitlerin stratejik açıdan kullanımı söz konusudur. İranlı şair Firdevsi'nin Şehname adlı eserinde geçen Turan hükümdarı Afrasiyab'ın Göktürk kağanlarının, Koçu (İdikut) Uygur hanlarının,

Karahanlı hükümdarlarının ve Selçuklu padişahlarının soyu ve atası olarak gösterilmesi olgusu, her ne kadar gelenek diye adlandırılsa da, aslında bu mitlerin stratejik açıdan kullanımıyla ilgilidir. Şecere-i Terakime'deki Selçuklu devletinin padişahları ile ilgili şu kayıt bunu çok açık ortaya koymaktadır: *Selçuḳīler Türkmen bolup ḳarıntaş mız tip ilge ve ḫalḳġa faydası tigmedi. Pādişāh bolġunça Türkmenning Ḳınıḳ uruġındın mız tidiler taḳı pādişāh bolġandın song Efrāsiyābnıng bir oġlı Keyhüsrevdin ḳaçıp Türkmenning Ḳınıḳ uruġının içine barıp anda ösüp ḳalıp turur. Biz anıng oġlanları ve Efrāsiyābnıng neslindin bolur mız tip atalarını sanap ottuz beş arḳada Efrāsiyābġa yetkürdiler.* "Selçuklular Türkmen olup, kardeşiz deyip ile ve halka faydası dokunmadı. Padişah olunca, Türkmen'in Kınık uruğundanız, dediler ve padişah olduktan sonra Efrasiyab'ın bir oğlu Keyhüsrev'den kaçıp, Türkmen'in Kınık uruğunun içine varıp onda büyüyüp kalmıştır. Biz onun oğulları ve Efrasiyab'ın neslinden oluyoruz deyip, atalarını sayıp, 35 göbekte Efrasiyab'a eriştirdiler." (Bahadır Han, 1996: 206). Kaynaklara bakılırsa, Selçuklu hükümdarı Selçuk Bey'in aslında han/hükümdar soyundan olmadığı, babası Tugag'ın ev / çadır yapmada usta bir kişi olan Kerekuçi Hoca'nın soyundan geldiği anlaşılıyor (Agacanov, 2015: 246-257). Dolayısıyla Selçuklu hükümdarları Türkmenler arasında hukuki ve politik meşruiyet kazanmak için kendi soyunu Efrasiyab'a bağlama ihtiyacı duymuşlardır. Bu durum mitsel ata ve kahraman Efrasiyab'ın düşünülerek ve planlanarak kullanıldığını göstermektedir. Efrasiyab sadece hükümdarlara hukuki ve politik meşruiyet kazandırmak için kullanılmamış, aynı zamanda belli bir dinî inancı yaymak için de kullanılmıştır. Örneğin 8. Yüzyılda Mani dinini kabul eden Bögü Kağan'ın Efrasiyab ile özdeşleştirilmesi (Abdurahman, 2004: 5; Cüveyni, 1999: 102) Mani dinin daha geniş alana yayılmasını sağlamak amacına yönelik olduğu açıktır. Türk siyasi tarihinde hükümdarların kendi soyunu Hz. Nuh, Yafes, Oğuz Han ve Afrasiyab / Alp Er Tonga gibi dinî / mitolojik ata ve kahramanlara dayandırma çabalarıyla ilgili örneklere sık sık rastlamak mümkündür.

Mitlerin bir de ticari alanda kullanımı da söz konusudur. Fırmaların, şirketlerin ürünlerini mitsel kahramanlar, mitsel öğeler ve mitik figürlerin isimlerini kullanmak suretiyle nasıl pazarlama yaptıklarını görüyoruz. Yani mitik figürler bugün ürün pazarlama stratejisinin önemli bir unsuru olarak kullanılmaktadır. Piyasada gördüğümüz "Nike", "Venüs", "Bellona", "Nektar", "Amor", "Olympos", "Atlas", "Pegasus", "Volvo","Starbucks", "Subaru", "Saab" gibi markalar bunlardan bazılarıdır. Bunlardan bir spor ayakkabı markası olan "Nike" ismi Yunan mitolojisindeki zafer tanrıçası "Nike"den gelmektedir. Venüs Roma mitolojisinde aşk cazibesi tanrıçasıdır. Yunan mitolojisindeki Aphrodite ile özdeşleştirilmiştir. "Bellona" Roma mitolojisinde bir savaş tanrıçsının adıdır. Nektar Yunan mitolojisinde tanrıların içkisidir. Amor aşk tanrısı Eros'un Latincedeki karşılığıdır. Olympos Yunan mitolojisinde Tanrıların oturduğu kutsal dağdır. Pegasus Yunan mitolojisindeki kanatlı atın adıdır. Volvo logosundaki çelik daire ve ok Roma mitolojisindeki savaş tanrısı Mars'ı simgeler. Starbucks logosundaki kız figürü Eski Yunan mitolojisindeki güzelliğiyle ünlü denizkızını simgeler. Subaru ismi de mitolojiden gelmektedir. Amblemde görülen altı yıldız Atlas'ın güzel altı kızını simgeler. Saab amblemindeki simge de aslında mitolojideki kartal başlı, pençeli ve kanatları olan aslan gövdeli bir yaratıktır (Tan, 2014: 149). Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Fırma ve şirketlerin bu tür mitolojik isim ve figürleri kullanarak tüketicinin tercihini, eğilimini etkilemeye, böylece ürün satışını artırmaya çalıştıkları gayet açıktır. Ticarî alanda ürün pazarlama stratejisi olarak görülen bu durum mitostrateji kavramı çerçevesinde değerlendirilebilir.

Sonuç

Görüldüğü gibi, mitler (mitsel ata, kahraman ve figürler) önemli kültürel değerlerdir. Bu değerlerin toplumları birleştirme ve dönüştürme, insanların eğilim ve tercihlerini etkileme gücü vardır. Dolayısıyla mitleri stratejik açıdan da kullanmak mümkündür. Bu durum

mitostrateji terimiyle ifade edilebilir. Çin mitolojisine ait Huangdi (Sarı İmparator), Batının Ana Kraliçesi (Xi Wangmu 西母王) ve Sun Wukong örneği gösteriyor ki, mitler (mitsel ata, kahraman ve figürler) Çin'de eskiden beri politik ve stratejik bağlamda da kullanılmıştır. Çinliler diğer etnik gruplara ait mitleri ödünç alıp işlemiş, sonra bunları politik amaçlar için kullanmışlardır. Atalar kültü, ataya saygı ve bağlılık eski çağlardan itibaren Çin'de egemen düşünce hâline getirildiği için farklı etnik gruplar ilk ata Huangdi'ye saygı ve bağlılık duygusuyla bu mitsel atayı temsil ettiklerini iddia eden merkezi krallığa manevi olarak tabi olmuşlardır. Huangdi'nin Çinliler başta olmak üzere Çin'deki farklı etnik grupların da ilk atası olarak kabul edilmesi ya da empoze edilmesi sonucunda, Merkezi Krallık Bölgesi, yani Çin büyük bir asimilasyon kazanına dönüşmüştür. Çinliler mitler, mitsel ata, kahraman ve figürleri kullanarak Çin sınırları içerisinde yaşayan farklı etnik grupları birleştirmeye, ulusal kimlik inşa etmeye, ulusal ve teritoryal bütünlüğü sağlamaya çalışmışlardır.

Çinliler eski çağlardan itibaren Batı bölgelerini hedef seçmiş, Doğu Türkistan ve Tibet sınırları içerisinde yer alan Kunlun Dağı'nı Çin panteonunun merkezi yapmışlardır. Yaratılan bu mitsel çevreye Huangdi ve Batının Ana Kraliçesi (Xi Wangmu) ni yerleştirmiştir. Batının Ana Kraliçesi'nin elindeki "ölümsüzlük ilacı" bu bölgelerin Çin imparatorlarının erişmek istediği kızıl elmaya, yani ütopik mekana dönüşmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla Çinliler eskiden beri batı bölgelerine ilgi duymuşlar ve o bölgeleri işgal etmeye çalışmışlardır.

Türk mitolojisinde de Afrasiyab / Alp Er Tonga, Oğuz Ata / Oğuz Han ve Bozkurt gibi mitsel ata, kahraman, figür / simgeler olup, bunların da politik ve stratejik açıdan kullanıldığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda bozkurt simgesinin günümüzde politik, ekonomik ve kültürel alandaki kullanımını hatırlatmalıyım. Mitler (mitsel ata / kahraman / figür) ler ekonomi alanında ürün pazarlama stratejisinin önemli bir unsuru olarak kullanılmaktadır. Mitlerin söz konusu kullanm ve işlevlerini teo-strateji terimiyle değil, mitostrateji terimiyle ifade etmenin daha uygun olacağı fikrindeyim.

Kaynakça

ABDURAHMAN, Varis. (2004). "Tarihteki Efsanevi Turan Padişahı Alp Er Tonga Hakkında". *Tarih Araştırmaları Dergisi*. A.Ü. DTCF: S. 35 (1-8).

ATALAY, Besim. (1998). *Divanü Lugat-it-Türk Tercümesi*. Cilt 1, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

BAYAT, Fuzuli. (2007). *Türk Mitolojik Sistemi 1*. İstanbul: Ötüken Neşriyatı.

BAYTUR, Enver ve SIDIK, Heyrinisa. (1999). *Şincangdiki Milletlerning Tarihi.* (Doğu Türkistandaki Milletlerin Tarihi). Pekin: Milletler Neşriyatı.

CAFEROĞLU, Ahmet. (1993). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

CAMPBELL, Joseph ve BİLL, Moyers. (2016). *Mitolojinin Gücü.* (Çev.: Zeynep Yaman), İstanbul: MediaCat.

CAMPBELL, Joseph. (1998). *Doğu Mitolojisi*. (Çev.: Kudret Emiroğlu), Ankara: İmge Kitabevi.

CHAVANNES, Edouard. (2013). *Çin Kaynaklarına Göre Batı Türkleri*. (Çev.: Mustafa Koç), İstanbul: Selenge Yayınları.

CHEN LİANSHAN. (2015). *Çin Mitolojisi.* İstanbul: Kaynak Yayınları.

CHEN LİQİN. (2009). "Batının Ana Kraliçesi Hakkındaki Mitlerin Yayılması Üzerinde Bir Araştırma *西王母神话的传播研究*". *Qinghai Social Sciences* 青海社会科学, S. 6, s. 74-78.

CHEN YONG-CHAO. (2010). "Batının Ana Kraliçesi ve İmparator Shun Hakkındaki Rivayetler İle İlgili Araştırmalar". ***西王母与舜帝的****传说研究. Journal of Henan Institute of Education (Philosophy and Social Sciences)* / **河南教育学院学**报 (**哲学社会科学 版** , S. 29, s. 16-19.

Ci-Hai. (1989). Shanghai: Shanghai Cishu Chubanshe.

CÜVEYNİ, Alaaddin Ata Melik. (1999). *Tarih-i Cihan Güşa.* (Çev.: Mürsel Öztürk), Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

EBULGAZI BAHADIR HAN. (1996). *Şecere-i Terakime.* (Türkmenlerin Soy Kütüğü). (Haz.: Zuhal Kargı Ölmez), Ankara: Simurg Yayınları.

ELİADE, Mircea. (2003). *Dinler Tarihine Giriş.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

ELİADE, Mircea. (2001). *Mitlerin Özellikleri.* İstanbul: Om Yayınevi.

ERCİLASUN, Ahmet Bican. (2016). *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*. İstanbul: Dergah Yayınları.

ESLEN, Nejat. (2005). *Tarih Boyu Savaş ve Strateji.* İstanbul: Truva Yayınları.

ESTİN, Colette ve HELENE, Laporte. (2005). *Yunan ve Roma Mitolojisi.* (Çev.: Musa Eren), Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

FEİ ŞİAO-TUNG. (2003). *Zhong-hua Min-zu Duo-yuan Yi-ti Ge-ju* (The Pattern of Diversity in Unity of the Chinese Nation), Beijing: Zhong-yang Min-zu Da-xue Chu-ban She (Merkezi Milletler Üniversitesi Yayınevi).

GAO GUO-FAN. (2014). "Dunhuang'daki T'anglıların Batının Ana Kraliçesi'ne Tapma Adetleri ve "Zhou-yi". *"敦煌唐人西王母祭祀風俗與"周易"*. Hongdao: *Nankin Üniversitesi Edebiyat Enstitüsü*. S. 3 (60), s. 107-125.

GAO ZHİ-HUA. (2011). "Melekler Dünyasına Ait Aşık Hikayelerinden Hua (Çinliler)ların İki Cins Hakkındaki Felsefesine Bir Bakış-Batının Ana Kraliçesi Örneğinde". ***从神仙世界的****爱情故事窥华人之两性哲学 ——**以西王母**为文本". Journal Of Zhangzhou Normal University (Philosophy & Social Sciences)* / "**漳州**师范学院学报(**哲学社会科学版**. S.1, 2011 (79), s. 121-129.

GU DE-MİNG. (1987). *Çin'deki Azınlık Milletlerin Mitleri I-II 中国少数民族神话 (上 下).* Beijing: Çin Halk Sanatı Neşriyatı (中国民间文艺出版社).

GÜLENSOY, Tuncer. (2007). *Köken Bilgisi Sözlüğü.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

HAMİLTON, Edith (1997). *Mitologya* (Çev.: Ülkü Tamer), İstanbul: Varlık Yayınları.

HOLCOMBE, Charles. (2016). *Doğu Asya Tarihi Çin, Japonya, Kore*. İstanbul: Dergah Yayınları.

KAFESOĞLU, İbrahim. (2014). *Umumi Türk Tarihi Hakkında Tespitler Görüşler, Mülahazalar.* İstanbul: Ötüken Yayınları.

LİU MAU-TSAİ. (2006). *Doğu Türkleri/Çin Kaynaklarına Göre.* (Çev.: Deniz Banoğlu ve Ersel Kayaoğlu), İstanbul: Selenge Yayınları.

MACİT, Nadim. (2016). *İmparatorluk Politikalarında Teo-Stratejiler ve TÜRKİYE.* Ankara: Ay Yayınları.

MAN DOU-HU. (1997). *Çin'deki Altay Dil Ailesine Mensup Milletlerin Mit ve Hikayeleri. 中国阿尔泰语系诸民族神话故事.* Beijing: Milletler Neşriyatı 民族出版社.

MÜTERCİMLER, Erol. (2006). *Stratejik Düşünme.* İstanbul: Alfa Yayınları.

NAMUJILA. (2010). *Çin'deki Altay Dil Ailesine Mensup Milletlerin Mitleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. 中国阿尔泰语系诸民族神话比较研究* Beijing: Öğrenme Neşriyatı 学习出版社.

NAMUJİLA. (2009). *Kurt Totemi 狼图腾.* Pekin: Milletler Neşriyatı.

NURDUN, Ablet ve diğerleri. (2003). *Henzuçe-Uyğurçe Tarih Atalğulırı Seliştırmisi* (Çince Uygurca Tarih Terimlerinin Karşılıkları). Ürümçi: Şincang Pen-tehnika Sehiye Neşriyatı-Şincang Üniversitesi Neşriyatı.

ORTAYLI, İlber. (2004). "Menkıbe". *Efsane ve Gerçekler*. Ankara: İmge Kitabevi.

ÖMER, Uçkuncan. (2009). *Uyğur Helk Tarihiy Koşaklırı Kamusı*. Ürümçi: Şincang Universtiteti Neşriyatı.

POTAPOV, L. P. (1996). "Etnografik Verilerin Işığında Eskit Türklerin Tanrısı Umay". (Çev.: Muvaffak Duranlı), *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi.* S.1, s. 213-233.

REN JİYU. (2009). *Zongjiao Cidian* (Din Sözlüğü), Shanghai: Shanhai Cishu Chuban she.

RİPPA, Alessandro. (2014). "Re-Writing Mythology in Xinjiang: The Case of the Queen Mother of the West, King Mu and the Kunlun". *The China Journal*. The Australian National University, The University of Chicago Press Journals, Volume: 71. pp.43-64.

ROSENBERG, Donna. (2000). *Dünya Mitolojisi.* Ankara: İmge Kitabevi.

SABİT, Abdureşit ve NASIR, Turdi. (1994). *Henzuçe-Uyğurçe Şincang Yernamlırı Luğiti* (Çince-Uygurca Şincan Yer Adları Sözlüğü). Ürümçi: Şincang Helk Neşriyatı.

SÜLEYMANOV, Olcas. (2016). *Tarih Öncesi Türkler*. İstanbul: Teas Press.

TAN, Enis Timuçin. (2014). "Mitolojik İmgeleri Tüketmek". *International Journal of Human Sciences*, Volume:11 Issue: 2, s. 138-152.

TARİHİY HATİRİLER. Ürümçi: Şincang Helk Neşriyatı.

TİMUR, Taner. (2004). "Kurucu Efsaneler ve Devlet". *Efsane ve Gerçekler*. Ankara: İmge Kitabevi.

TOGAN, Zeki Velidi. (1981). *Umumi Türk Tarihi'ne Giriş.* İstanbul: Enderun Kitabevi.

TÜRKÇE SÖZLÜK. (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

UHLİG, Helmut. (2000). *İpek Yolu.* (Çev.: Alev Kırım), İstanbul: Okyanus Yayıncılık.

YU FANG-JİE. (2016). "Batının Ana Kraliçesi'nin Efsanevi Tipinin Evrimindeki Metafor, Ayrıca Para Ağacındaki Batının Ana Kraliçesi'nin Suratı Üzerine". 西王母神话形象演变的隐喻——兼论摇钱树中的西王母图像, *Journal of Southwest University (Social Sciences Edition)* 西南大学学报(社会科学版) S. 4 (42), s. 1-7.

ZHU XUE-YUAN. (2003). "Tungusic-Mongolian-Turkish Phonetic Elements In Ancıent Chınese Language Of Central China". 古代中原汉语中的通古斯语，蒙古语和突厥语成分. *Journal Of Chinese Linguistics*, Vol. 31, No. 2. pp.218-244.

İnternet Kaynakları:

∗URL-1: https://zh.wikipedia.org/zh-hans/西王母 (Erişim: 04.11.2017)

∗ URL-2: CHONG, Yu-chau ve CHAN, Long-wing. (2009). "論西王母形象之轉變". 輯於《神話與文學論文選輯2008-2009》(頁103-121)。檢自: http://commons.ln.edu.hk/chin_proj_4/4 (Erişim: 05.11.2017)

∗URL-3: *"Çin Mitolojisi"*. https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87in_mitolojisi (Erişim:05.11.2017)

∗URL-4:https://baike.baidu.com/item/%E5%AD%99%E6%82%9F%E7%A9%BA/5576, (Erişim: 06.11.2017)